

РЕЦЕНЗИЈА
НА ДОКТОРСКИОТ ТРУД СО НАСЛОВ „ФАКТОРИ И МОЖНОСТИ ЗА РАЗВОЈ
НА ГРАДСКИОТ ТУРИЗАМ ВО ЗАПАДНИОТ РЕГИОН НА КОСОВО“ НА
М-Р АНЕЛА ЦОГОВИЌ, ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА,
УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП

Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 4 при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип донесе Одлука за одобрување на насловот на докторската дисертација бр. 0206-610/2 од 28.6.2018 година, објавена во Универзитетски билтен број 214 од 2.7.2018 година, со која се усвојува барањето и се формира Рецензентска комисија за оценка и одбрана на докторскиот труд со наслов „Фактори и можности за развој на градскиот туризам во Западниот регион на Косово“ на кандидатката м-р Анела Цоговиќ во состав:

проф. д-р Златко Јаковлев, претседател,
проф. д-р Билјана Петревска, член,
проф. д-р Никола В. Димитров, член,
проф. д-р Благоја Маркоски, екстерен ментор, член и
проф. д-р Цане Котески, ментор, член.

Комисијата во наведениот состав по прегледувањето на докторскиот труд го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација е напишана на 318 страница и ги опфаќа следниве поглавја: Вовед; Цел на работа; Хипотези на истражување; методологија на истражување; Работен план и структура; Историски развој на туризмот во Западниот регион на Косово; Географска положба на Западниот регион на Косово; Можности за развој на туризмот во Западниот регион на Косово; Урбанизацијата и градскиот туризам; Западниот регион на Косово; Статистика на регистрирани стопански субјекти во Западниот регион на Косово; Стратешки аспекти на потенцијалната работа во туризмот; Туристичка понуда и побарувачка за туризам; Приказ на резултатите од истражувањето; **Заклучок**; Препораки; Прилози; Анкетни прашалници и Литература.

Докторската дисертација е збогатена со 91 табела, 128 слики, 12 тематски карти, 75 графикони, 9 шематски прикази и 151 референци со користена литература, законска регулатива и интернет извори.

Во оваа дисертација се презентирани резултатите добиени од истражувањето за *факторите и можностите за развој на градскиот туризам во Западниот регион на Косово* од гледна точка на туризмот. Направено е истражување со користење на првиот анкетен прашалник на 720 испитаници од западниот регион на Косово, од кои 458 се машки и 262 се женски испитаници.

Според образовната структура на испитаниците имаме: 26 се доктори на науки, 102 се магистри, 220 се со високо образование со три години, 324 испитаници се со ССС и 30 испитаници се со основно образование до деветолетка. Со вториот анкетен прашалник за менаџери се анкетирани: 102 се машки, 10 се женски, 15 се со ССС, 61 се со високо образование со три години, 36 се магистри, 87 се домашни туристи и 25 се странски туристи. За третиот анкетен туристички прашалник се анкетирани 720 жители од кои 491 се машки, 229 се женски 23 се со основно образование, 45 се со ССС, 308 се со факултет со три години, 115 се магистри, 22 се докторанди и 7 се доктори на науки.

Докторската дисертација се фокусира на описот на Западниот регион на Косово на неговите природни, културни и приемни ресурси, како и за нови можности за развој на градскиот туризам. Во Западниот регион постојат шест града: Пеќ, Ѓаковица, Клина, Јуник, Дечани и Исток. Од кои Исток, Клина и Дечани припаѓаат на Општината Пеќ, а Ѓаковица и Јуник се заедно.

Западниот регион на Косово има потенцијал за развој на градскиот туризам, но треба да се вложи многу повеќе за да се надополни и да се подобри постојната состојба. Сите шест града се опкружени со планини, езера, реки, мостови, културно наследство

и како такви претставуваат голем потенцијал за развој на градскиот туризам. Градскиот туризам вклучува патувања поврзани со градски посети. Овие посети можат да бидат поврзани со различни елементи, како што се: разгледување, купување, посети на роднини и пријатели, деловни причини, забава и друго. Насловот на темата кажува дека Западниот регион на Косово има можности и потенцијали за развој на градскиот туризам затоа што последователно се претставени градовите од овој регион, она што привлекува туристи и природната убавина што ја нудат. Резултатите добиени од истражувањето покажуваат дека градскиот туризам во Западно Косово е развиен, но се потребни и нови инвестиции за подобрување на веќе постојната состојба за развој на градскиот туризам во Западниот регион на Косово.

Авторот најнапред го дефинирал концептот за туризам и градскиот туризам, а во продолжение зборувал за Западниот Регион на Косово и за тоа како се развивал туризмот. Кога станува збор за развој на туризмот, прво авторот го дефинирал туризмот од универзален аспект: „Туризмот подразбира збир на врски и феномени што се резултат на патувањето на посетителот на места, доколку нема друга активност со неговиот престој, што значи дека тие посетуваат разни туристички места и дестинации за рекреација и релаксација, а не за профит“. А потоа и турист: „Турист е лице кое патува помалку од 12 месеци надвор од своето живеалиште и неговата главна функција е да посетува различни места и да не остварува профит“.

Под градски туризам авторот истакнува дека се подразбираат сите форми на туризам што се одвиваат во околината на градовите. Градскиот туризам вклучува и патувања поврзани со посети на големите или малите градови. Оваа посета може да биде од различни причини: разгледување, шопинг, посети на роднини или пријатели, деловни причини, култура, забава итн. Тие вклучуваат високо ниво на концентрирани услуги и објекти, голем број на настани, спортски настани, едукација и така натаму. Косово нема директен пристап до море, а земјата се карактеризира со претежно ридско-планински терен, поволни климатски услови, како и повеќекратни природни, културни и историски ресурси што претставуваат основа на неговите туристички ресурси.

За Западниот регион на Косово посочува дека одржливиот развој на туризмот треба да се заснова на природните ресурси и културното наследство, фактори што претставуваат конкурентна предност на регионот. Овој регион, како и секој друг дел од Косово, се соочува со различни предизвици, како резултат на недостатокот на инвестиции за економскиот развој.

Културниот туризам во Западниот регион на Косово претставува еден од најголемите потенцијали за развој. Сепак, неговата експлоатација и промоција е доста тесна. Постојат разни културни настани што се одржуваат во градовите на Косово кои привлекуваат голем број домашни и странски туристи. Покрај овој туризам, вреди да се спомене и екотуризмот.

Екотуризмот се прошири од единствена, незначителна база на еколошки и социјални патувања до патувања кои имаат природни компоненти. Во поширока смисла, екотуризмот нуди можности за развој и можности за финансирање на заштитените подрачја. Потребно е диференцирање на мали групи со посебни интереси во однос на оние со голем обем кои ги поврзуваат празниците на планина со еднодневна посета на природните резерви, како и нивните искуства и забави за одмор.

Западниот регион на Косово ги опфаќа своите 6 општини, т.е. градовите: Пеќ, Ѓаковица, Дечани, Исток, Клина и Јуник. Секој град е опишан поединечно, притоа за секој град се објаснети главните знаменитости и културни вредности.

Можеме да кажеме дека туризмот во Косово е една од гранките на економијата што брзо се развива во изминатите децении. Ова значи дека туризмот се проценува како една динамична област од големо значење за развој и подобрување на заштитените природни области, особено за националните паркови и другите вредности на културниот развој. Она што е најважно истакнува авторот е да им се понуди на туристите она што најмногу ги интересира, за да ги задоволат нивните потреби и желби и затоа целокупниот бизнис и имплементацијата на сите стратегии да бидат успешни.

Главна цел на авторот е да утврди кои се тие фактори и какви можности му овозможуваат на Западниот регион на Косово за развој на градскиот туризам.

Истото авторот го апострофира дека може тоа да го постигне со примена на специфични стратегии и стратешки цели за да откријат кои видови туризам постојат и како тие влијаат на секој град поединечно. Авторот, исто така, го илустрирал културното и историското наследство што е значајно за целиот Западен регион на Косово.

Резултатите добиени од истражувањето ја потврдуваат основната хипотеза, дека вредностите на градскиот туризам и историското и културното наследство во Западниот регион на Косово имаат позитивен ефект врз побарувачката за туризам. Авторот во својата докторска дисертација ги користел следниве методи: туристичко-географски методи, статистичко-математички методи и картографски методи.

Структура на трудот

Докторскиот труд со наслов „**Фактори и можности за развој на градскиот туризам во Западниот регион на Косово**“ претставува обид од научен аспект да се одговори на прашањето, кои се условите и перспективите за развој на градскиот туризам во Западниот регион на Косово. Оваа дисертација претставува обид од научен аспект да се одговори на прашањето: какви се условите и перспективите за развој на градскиот туризам во Западниот регион на Косово?

Да се одговори на наведеното прашање не е лесно, ниту пак едноставно.

Одговорот на поставеното прашање ќе се добие со пролабочено и повеќе димензионално истражување. Во истражувањето ќе се примени соодветна истражувачка методологија базирана на сериозна, сеопфатна и систематска научна анализа на повеќе фактори на влијание.

Дисертацијата е структурирана во IX поглавја кои се систематизирани, меѓусебно поврзани и заемно се дополнуваат едни со други, со што се добива една научна целина од која може да се добие одговорот на горепоставеното истражувачко прашање.

Во *првото поглавје* од докторската дисертација со наслов *Историски развој на туризмот во Западниот регион на Косово*, каде што авторот најнапред го елаборира населението во Косово, човечки ресурси и пазар на трудот, развој на земјоделството и економијата, сообраќајна инфраструктура на Западниот регион на Косово, патен сообраќај, железнички сообраќај и воздушен сообраќај.

Второто поглавје е насловено како *Географска положба на Западниот регион на Косово* каде што ги прикажува општите податоци за Западниот регион на Косово, релјеф и клима.

Третото поглавје е со наслов *Можности за развој на туризмот во Западниот регион на Косово*, во кое авторот ги објаснува природните ресурси на Западниот регион на Косово, потоа антропогените ресурси на Западниот регион на Косово и културните ресурси на регионот.

Во *четвртото поглавје* на дисертацијата со наслов *Урбанизацијата и градскиот туризам* ги истакнува основни карактеристики на градскиот туризам, атракции на градовите како туристички дестинации, имплементација на стратегијата за градски туризам и проблеми што влијаат на градскиот туризам.

Во *петтото поглавје* од дисертацијата со наслов *Западниот регион на Косово* авторот најпрво го истакнува: Развојот на туризмот и неговите потенцијали, Перспективи за развој на Општина Пеќ, Историски развој на градот Пеќ, Географска положба на Пеќ, Население, Настани во градот Пеќ, Анибар, Традиционални руговски игри, Меѓународна литературна средба Азем Шкрељи, Културни ресурси на градот Пеќ, Регионален етнолошки музеј, Споменикот на Хаџи Зека во Пеќ, Старата чаршија во градот Пеќ, Џамијата Бајракли, Џамијата Хамам, Воденицата на Хаџи Зека, Амамот на Хаџи-бег, Кулата на Зелел Беут, Католичката црква („Света Катарина“), Пеќска патријаршија, Угостителски објекти, Хотелот Дукаѓини, Хотелот Чардак, Хотелот Семитроних, Хотелот Камп Карагач, Ресторанот Ера, Ресторанот Трофта е Дринит, Ресторанот Ујевара е Дринит, Ресторанот Анес Дринит, Историски развој на Општина Ѓаковица, Географска положба на Општина Ѓаковица, Население во Општина Ѓаковица, Културни ресурси на градот Ѓаковица, Саат кулата во Ѓаковица, Етнографски музеј во Ѓаковица, Црквата „Св. Павле и св. Петар“, Црквата „Св. Ндоут“, Католичката црква во Ѓаковица, Џамијата Хадум, Џамијата на

Махмут-паша, Ресторанот Табхана, Кулата на Хусни Коши, Кулата на Авдулах-паша Дрени, Џамијата Кусари, Угостителски објекти, Хотелот Метропол, Хотелот Паштрику, Општина Јуник, Географска положба на Општина Јуник, Историски развој на градот Јуник, Културното наследство на Јуник, Џамијата Чок, Кулата на Авдул-хоџа, Кулата на Рама Зубери, Кулата на Јахе Имери, Џамијата Андалузија, Воденицата (Валалница) во Јуник, Угостителски објекти во Јуник, Ресторанот Мороника, Ресторанот Трофта Јуник, Ресторанот Еренику, Хотелот Рио де Жанеиро, Хотел - ресторанот Ода е Јуникут, Географска положба на Општина Дечани, Историска развој на Општина Дечани, Културно наследство на Општина Дечани, Манастирот Високи Дечани, Воденицата на Шабанај, Дечанска џамија, Кулата на Демукај, Кулата на Мазрекај, Кулата на Осдаутај, Угостителски објекти во Општина Дечани, Хотел-ресторанот Курора, Хотел-ресторанот / пицерија Грука, Општина Клина, Историски развој на Општина Клина, Географската положба на Општина Клина, Население на Општина Клина, Културно наследство на Општина Клина, Католичка црква во Клина, Католичка црква во с. Злакуќан во Општина Клина, Џамија во градот Клина, Кулата на Садик Рама, Тврдината Долц, Угостителски објекти во Општина Клина, Хотел - ресторанот Ујевара е Мирушес, Општина Исток, Минерално богатство на Општина Исток, Културно богатство на Општина Исток, Воденицата на Челј Шабанај Бицај, Црковниот храм на св. апостол Петар и Павле (1929 - 1933 г.), Старата џамија во Исток од Мула Курта (1730 г.), Угостителски објекти во Општина Исток, Хотелот Трофта, Туристичката локација на Источна Река и Хотелот Оних.

Шестото поглавје од дисертацијата е насловено како *Статистика на регистрирани стопански субјекти во Западниот регион на Косово*, во кое ги прикажува компаниите со правен статус, Поделба на стопанската активност според големината на претпријатијата, Претпријатија според географската положба и стопанската активност, Управување со менаџери во дадени компании, Хотелски фирми и нивна структура и Угостителски капацитети.

Во седмото поглавје од дисертацијата со наслов *Стратешки аспекти на потенцијалната работа во туризмот* најнапред ја елаборира стратегијата за развој на туризмот, Примена на законот и неговите принципи и Поддршка од институциите.

Во осмото поглавје од дисертацијата со наслов *Туристичка понуда и побарувачка за туризам* ги презентира туристичката понуда и туристичката побарувачка.

Во деветтото поглавје од дисертацијата дава приказ на резултатите од истражувањето и дескриптивна статистика на теренските истражувања. Во заклучокот се сублимирани главните резултати кои кандидатот ги осознава во текот на научноистражувачкиот процес како резултат на спроведените, теренски и кабинетски истражувања и анкетирањето на туристите од секторот туризам во Западниот регион на Косово. Заклучни согледувања се поврзани со хипотезите. Дава препораки, анкетен прашалник и последниот дел се однесува на цитираната литература која е користена во оформувањето на докторската дисертација.

Оцена на кандидатот

Кандидатката м-р Анела Џоговиќ има завидни резултати за време на своето формално образование на прв и втор циклус на студии и покажа интерес да го работи докторскиот труд со цел да даде детален приказ за потребата од проектирање на стратегија за развој на туризмот на Косово, со осврт на урбаниот туризам. Преку овој докторски труд на кандидатката м-р Анела Џоговиќ ќе се даде значаен придонес за збогатување на научното-теоретско и практично проучување, како и унапредување на квалитетот на работењето кој претставува предуслов за успешна бизнис перспектива на косовскиот туристички бизнис. Кандидатката м-р Анела Џоговиќ пред одбраната на докторскиот труд „Фактори и можности за развој на градскиот туризам во Западниот регион на Косово“ ги има објавено следните рецензирани истражувачки трудови:

1. **Dzogovic, Anela** and Koteski, Cane (2019) *Role and importance of the development of contemporary tourism in the Peja*. In: Challenges of tourism and business logistics in the 21 st century, The 2nd international scientific Conference, Book Abstract, pp.12, ISBN 978-608-244-440-6, 13 Sept 2019, Stip, Republic of North Macedonia. www.ugd.edu.mk, www.ftbl.ugd.edu.mk, Abstract Book pp.12.

2. **Dzogovic, Anela** and Koteski, Cane (2018) *Development of urban (city) tourism in Kosovo*. International scientific journal Micro Macro & Mezzo Geo Information (10). International Scientific Journal Micro Macro&Mezzo Geo Information, ISSN: 1857-9000; EISSN:1857-9019., <http://mmm-gi.geo-see.org/journal/volume10>, DOAJ <https://doaj.org/article/fc287693e7ec479ea63d20e1765a2094>, UDC:338.486:711.4(497.115) DOI: 10.13140/RG.2.2.33302.04164, Google Scholar, pp. 36-45, June, 2018. No.10.
3. **Dzogovic, Anela** and Koteski, Cane and Muharemi, Rialda (2018) *Policy implementation and tourism development in Kosovo*. Socio Brains, International scientific refereed online journal with impact factor (41). ISSN 2367-5721, JANUARY 2018, Google Scholar pp. 138-144. HOMEPAGE : www.sociobrains.com
4. Jakovlev, Zlatko and Muharemi, Rialgaand **Dzogovic, Anela** (2018) *Culture and cultural differences in the world*. International scientific refereed online journal with impact factor, Socio Brains, ISSN 2367- 5721, Journal home page: www.sociobrains.com, ISSUE 41, JANUARY 2018, Pg. 151-154.
5. **Dzogovic, Anela** (2017) Tourist offer Peja. First International Scientific Conference ISCTBL CHALLENGES OF TOURISM AND BUSINESS LOGISTICS IN THE 21ST CENTURY»ISCTBL 2017« <http://eprints.ugd.edu.mk/18912/>, ISBN 978608-244-465-9, 24-25 October 2017, Macedonia – Gevgelia, Google Scholar, pp. 145-151.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Рецензентската комисија од досега изнесеното констатира дека докторската дисертација со наслов „Фактори и можности за развој на градскиот туризам во Западниот регион на Косово“ од кандидатката м-р Анела Џоговиќ претставува самостоен и оригинален научен труд изработен во согласност со позитивните законски прописи и правилниците за изработка на докторски труд на Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип.

Презентираниот материјал во докторската дисертација и спроведените истражувања на кои се темелат заклучните согледувања и препораките од кандидатката го отсликува современиот пристап во создавањето на научните дела во доменот на туризмот и угостителството што воедно претставува придонес во науката и практичната применливост во оваа сфера.

Во согласност со горенаведеното, Комисијата има особена чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на докторски студии на Кампус 4 при Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип да ја прифати позитивната рецензија на докторската дисертација со наслов „Фактори и можности за развој на градскиот туризам во Западниот регион на Косово“ од кандидатката м-р Анела Џоговиќ и да ѝ овозможи на кандидатката јавна одбрана на истата.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Златко Јаковлев, претседател, с.р.

Проф. д-р Билјана Петревска, член, с.р.

Проф. д-р Никола В. Димитров, член, с.р.

Проф. д-р Благоја Маркоски, екстерен ментор, член, с.р.

Проф. д-р Цане Котески, ментор, член, с.р.